

Міністерство освіти і науки України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КОМАР ОЛЬГА АНАТОЛІЇВНА

УДК 371.134:372.4

**Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів
початкової школи до застосування інтерактивної технології**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

УМАНЬ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Пометун Олена Іванівна,
Інститут педагогіки АПН України,
завідувач лабораторії суспільствознавчої освіти.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор,
дійсний член АПН України
БЕХ Іван Дмитрович,
Інститут проблем виховання
АПН України, директор;

доктор педагогічних наук, професор,
Гусак Петро Миколайович,
Волинський державний
університет імені Лесі Українки,
завідувач кафедри соціальної педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор
Мартиненко Світлана Миколаївна,
Київський міський педагогічний
Університет імені Б.Д.Грінченка
завідувач кафедри.....

Захист відбудеться 2011 року о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 73.053.02 в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького за адресою: 18031, м. Черкаси, бульвар Шевченка, 81, 2-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького за адресою: 18031, м. Черкаси, вул.. Університетська, 22

Автореферат розісланий

2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П.Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах корінних перетворень в соціальній, політичній, економічній і духовній сферах суспільного життя пріоритетними напрямами є модернізація системи вищої освіти України, її демократизація та гуманізація. Глобалізаційні процеси, перехід людства до постіндустріального суспільства інформаційних технологій зумовлюють потребу у вдосконаленні професійної підготовки фахівців, здатних компетентно виконувати педагогічну діяльність, ґрунтовану на засадах міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Методологічною основою цього процесу є Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття, 1993), Національна доктрина розвитку освіти (2002), державна програма «Вчитель» (2002), галузеві нормативно-правові акти і документи: закони України «Про освіту» (1996), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2002).

Науково-технічний прогрес кінця ХХ початку ХХІ століття обумовив технологізацію не тільки багатьох галузей виробництва, він впевнено увійшов у сферу культури, гуманітарних галузей знань. Сьогодні термін «технологія» застосовується і у сфері освіти. З метою реалізації провідних напрямів розбудови національної системи освіти, досягнення мобільності професійно-педагогічної підготовки вчителів поряд з розробкою нової освітньої філософії й парадигми, ведуться пошуки варіативних систем і моделей, інноваційних технологій і методик професійної підготовки педагогічних кадрів сучасної генерації на рівні освітніх стандартів і здобутків цивілізації.

Водночас зростання вимог до професійної підготовки вчителя вимагає якісно нових теоретичних та методичних підходів до підготовки студентської молоді, які дозволять їй в умовах вищого педагогічного навчального закладу не тільки опанувати основи наук і професійні вміння та навички, а й нові педагогічні досягнення, інноваційні технології. Успішне оволодіння інноваційними педагогічними технологіями бакалаврами, спеціалістами та магістрами допоможе їм органічно включитися в педагогічну діяльність і відразу розпочати практичне застосування наукових знань у школі.

Останніми роками арсенал педагогічних технологій збагатився ще однією – інтерактивною, яка відповідає потребам сучасної освітньої ситуації у пошуку та запровадженні нових форм навчальної взаємодії між учасниками процесу навчання. Воно, зберігаючи зберігає кінцеву мету і основний зміст освітнього процесу, ґрунтується на взаєморозумінні та співпраці як вчителя з учнями, так і учнів між собою. Тому, окрім навчальних цілей, у процесі подібної взаємодії учнями усвідомлюється цінність інших людей, їх думок та інтересів, формується потреба в спілкуванні з ними, емпатія, що характерно для найкращих моделей суб'єкт - суб'єктного і особистісно орієнтованого навчання.

Водночас аналіз стану підготовки педагогічних кадрів у навчальних закладах різних рівнів акредитації свідчить про недостатню ефективність формування фахової компетентності студентів у використанні нових

педагогічних технологій, зокрема інтерактивної. Певною мірою це пояснюється недостатністю глибоких знань з теорії і методики організації навчальної роботи за інтерактивною технологією у викладачів вищих навчальних закладів та відсутністю у більшості ВНЗ системи підготовки студентів до застосування даної технології на практиці.

Аналіз широкого кола різних джерел показав, що в педагогічній науці приділяється значна увага проблемі фахової підготовки майбутнього вчителя, в тому числі і формування в нього технологічних умінь.

Зокрема, проблемі формування і розвитку загальнопедагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, С. Гончаренка, В. Кан-Калика, О. Коберника, В. Кузя, Н. Кузьміної, М. Левківського, О. Мороза, О. Плахотнік, О. Пошетун, О. Савченко, В. Семиченко, М. Сметанського, В. Сластьоніна та ін. Різні аспекти підготовки майбутнього вчителя в умовах ступеневої освіти розкриваються в дослідженнях В. Арнаутова, І. Беха, О. Біди, С. Власенко, П. Гусака, А. Глузмана, М. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Кузьмінського, М. Левшина, С. Малих, С. Мамрич, С. Мартиненко, Л. Петухової, В. Рубцова, І. Руснака, О. Сергєєнкової та ін.

Цінним є напрацьований історичний досвід України щодо підготовки майбутнього вчителя в системі вищої освіти. Особливої уваги заслуговують в цьому плані праці А. Алексюка, Н. Бібик, Н. Дем'яненко, М. Євтуха, В. Кременя, В. Лугового, В. Майборода, Н. Ничкало, Н. Побірченко, С. Сірополко, Т. Стоян, О. Сухомлинської, О. Мартиненко, О. Микитюка, С. Черкасової та ін.

Концептуальні засади фахової підготовки майбутнього учителя до творчої діяльності розкрито в дослідженнях О. Абдулліної, В. Загвязинського, І. Зязюна, М. Нікандрова, М. Кухарєва, Л. Мільто, С. Сисоєвої, Л. Кекух, Г. Тарасенко, І. Федотенко, Л. Хоружої та ін. Особливе місце належить роботам українських учених, у яких аналізується професійна підготовка майбутніх учителів у контексті особистісно орієнтованої освіти (І. Бех, І. Зязюн, С. Мартиненко, С. Сисоєва, В. Рибалка, І. Пальшкова, Д. Пащенко) та підготовки вчителя до впровадження інноваційних педагогічних технологій (В. Беспалько, І. Богданова, С. Бондар, М. Гриньова, П. Гусак, І. Дичківська, М. Кларін, Л. Коваль, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, О. Пошетун, Г. Селевко, П. Решетніков, Ю. Харламов, О. Шпак та ін.).

У контексті філософських аспектів організації навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах значний інтерес мають роботи В. Андрущенко, Я. Болюбаша, А. Брушлинського, Л. Губерського, С. Гессена, Г. Кловак, В. Кременя, А. Погрібного. Проблему інтеграції науки і практики в підготовці вчителя розглядають у своїх працях О. Адаменко, В. Мадзігон, Н. Ничкало, Н. Чепурна та ін.

Заслуговують на увагу праці, присвячені дослідженню інтерактивного навчання, авторами яких є вчені в Україні та за її межами. Деякі дослідники розглядають можливості інтерактивного навчання для розвитку здібностей

та особистісних якостей студентів, їх пізнавальних інтересів (С. Бізяєва, О. Сорочинська), екзистенціальних цінностей (А. Алімпієва, Н. Бондаренко), комунікативної компетенції та спілкування (М. Винокурова, Л.Г ейхман, І. Сімаєва), творчих здібностей студентів (Р. Рафікова), англомовної лексичної компетенції (Ю. Семенчук).

Останніми роками інтерес дослідників викликали і такі дидактичні аспекти застосування інтеракції як розробка інтерактивних навчаючих курсів (І. Горбаченко), педагогічні умови застосування інтерактивних форм навчання в педагогічному вузі (Т. Добриніна), запровадження інтеракції у передпрофільну підготовку учнів сільської школи (А. Закиєва), використання вірогіднісних моделей навчання в інтерактивному навчанні (В. Чистов)

Частина досліджень пов'язана із запровадженням інтерактивної технології у викладання різних предметів у загальноосвітній школі: географії (П. Кириллов, О. Шувалова), англійської мови (Г. Кривчикова), дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів (Н. Коломієць), геометрії (А. Рижков), фізики (Н. Шолохова). О. Єльнікова познайомила з управлінням впровадження інтерактивних освітніх технологій у навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу.

Менша кількість праць пов'язана безпосередньо з предметом нашого дослідження – підготовкою вчителів. Значну роль у розробці питань підготовки студентів до викладання навчальних дисциплін у початкових класах відіграють праці В. Бондаря і О. Савченко. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів у педагогічних навчальних закладах розробляють О. Біда, Н. Воскресенська, С. Гончаренко, П. Гусак, Л. Коваль, А. Линенко, С. Литвиненко, Н. Максименко, С. Мартиненко, І. Пальшкова, Л. Петухова, В. Шмига та ін.

Окремі аспекти підготовки студентів викладені у працях дослідників С. Балашова, В. Борисова, Г. Клобак, С. Кучеренко - формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності, В. Зінкевічуса, Н. Сушик - педагогічна технологія формування гуманістично-професійних якостей майбутніх фахівців, Т. Бельчевої, Д. Мельника, Г. Тарасенко, О. Федій, М. Шведа, З. Шевців - формування естетико-екологічної освіти вчителя, Т. Волобуєвої, А. Гончарук, П. Перепелиці, В. Рибалки, Ю. Їрофімова, К. Дусавицького, Д. Іванова, Н. Кічук, С. Сисоєвої - формування творчої особистості вчителя та ін.

Питання підготовки студентів вищих навчальних закладів до використання нових технологій також були висвітлені у багатьох працях останнього часу (І. Авдєєва, Е. Балан, М. Богданова, І. Горбаченко, Н. Гупан, П. Гусак, І. Зязюн, О. Кіяшко, Н. Клокар, Л. Коваль, М. Касьяненко, П. Кириллов, Н. Кічук, В. Лозова, С. Логачевська, О. Маркова, С. Максименко, С. Мартиненко, А. Міщенко, Н. Павленко, І. Пальшкова, О. Пехота, Н. Побірченко, І. Протасова, Н. Шолохова) та ін.

Серед них звернемо увагу на працю Н. Павленко, присвячену підготовці майбутнього вчителя початкових класів до використання

інтерактивної педагогічної технології. Авторка при підготовці майбутніх учителів зосереджувала свою увагу на використанні ігрових і симулятивних видах навчання на уроках у початковій школі та у виховній роботі. Нею розроблено методичні рекомендації з використання вчителем інтерактивних методів у початковій школі у вигляді короткотривалих навчальних вправ з організації спільної діяльності учнів, ігрової навчальної діяльності у вигляді комутативних та мистецьких ігор. У дисертації запропоновано деякі шляхи підготовки студентів до інтерактивного спілкування та розвитку у них педагогічної рефлексії зокрема через викладання спецкурсу «Інтерактивно-рефлексивний підхід у педагогічній діяльності вчителя початкових класів».

Важливими для нас були також і дослідження, пов'язані з окремими аспектами організації навчально-виховного процесу в початковій школі, зокрема праці з питань формування та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів (Г. Коберник, А. Маркова, Л. Сподін, О. Ульянова), оновлення змісту початкової освіти в національній школі (І. Богданова та ін.).

Результати аналізу цих та інших досліджень свідчать про широкий спектр наукового пошуку з питань підготовки майбутнього вчителя до організації педагогічного процесу в школі, про розробку багатьох напрямів підготовки студентів до викладання шкільних предметів. Разом з тим, очевидно, що проблема системної підготовки студентів вищого педагогічного навчального закладу до застосування інтерактивної технології навчання у початковій школі ще не була предметом окремого дослідження.

На основі узагальнення результатів аналізу літературних джерел і вивчення практичного досвіду професійної підготовки майбутніх спеціалістів виявлено низку суперечностей, які об'єктивно існують у застосуванні інтерактивної технології. Серед них зокрема, суперечності між:

- потребою суспільства в творчих фахівцях, здатних ефективно діяти в нестандартних ситуаціях і недостатньою розробленістю науково-педагогічних підходів до реалізації цієї проблеми;
- новою «суб'єкт – суб'єктною» парадигмою освіти, що передбачає інтерактивну взаємодію викладача і студентів, учителя і учнів та реальним станом практики навчання студентів і учнів за традиційною системою;
- дидактичними можливостями інтерактивної технології в процесі розвитку творчих здібностей студентів і учнів і недостатнім рівнем її реалізації у вищих та середніх навчальних закладах;
- розвитком теорії та практики інтерактивного навчання і неготовністю окремих викладачів до осмислення і прийняття цих змін, перебудови своєї освітньо-виховної діяльності.

Подолання цих суперечностей можливе за умов створення і запровадження у вищу педагогічну школу України системи підготовки вчителів до використання інтерактивної технології у навчальному процесі початкової школи.

Отже, відсутність цілісних і комплексних досліджень з проблеми, актуальність модернізації вищої педагогічної освіти, потреби шкільної освіти та зазначені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження

«Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в межах комплексної науково-дослідної теми «Підготовка студентів до застосування інноваційних технологій навчання в умовах сільської малокомплектної школи» (держреєстраційний №0103U003313), що виконувалась на базі лабораторії «Проблеми сільської початкової школи» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол №7 від 24 лютого 2004 року), а також узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 3 від 29 березня 2005 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні системи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології й експериментальній перевірці ефективності її функціонування.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

- 1) Здійснити проблемний аналіз основних наукових ідей, дефініцій і теоретико-методологічних підходів до вивчення проблеми підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології, розкрити її теоретично-методичні основи.
- 2) Визначити зміст та структуру поняття «готовність вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології».
- 3) Вивчити стан підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології в існуючій системі їх професійної підготовки.
- 4) Розробити методику та за її допомогою діагностувати критерії, показники і рівні готовності майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології.
- 5) Теоретично обґрунтувати модель системи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології.
- 6) Визначити принципи, умови та етапи підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології у початковій школі.
- 7) Розробити програму, методичні рекомендації, посібники для підготовки майбутніх учителів початкової школи застосовувати інтерактивну технологію у майбутній професійній діяльності.
- 8) Експериментально перевірити ефективність змодельованої системи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки вчителя початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – теорія і методика підготовки студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі.

Концепція дослідження. Складний інтегративний характер підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології необхідність його розгляду та обґрунтування на різних рівнях: методологічному, теоретичному та практичному.

Методологічний рівень відображає взаємодію і взаємозв'язок кількох наукових підходів у вивченні названої проблеми, зокрема:

системно-структурного, що дає можливість вивчати підготовку майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології із позицій цілісності, взаємозбагачення та взаємозумовленості її структурних складових і компонентів системи такої підготовки;

полісуб'єктного, який відображає єдність особистісного та діяльнісного аспектів, що становлять сутність методології сучасної гуманістичної педагогіки і дають змогу розглядати підготовку вчителя до застосування інтерактивної технології як специфічний спосіб професійної самореалізації особистості, певну сукупність психо-рефлексивних та соціально-психологічних особистісних утворень;

аксіологічного, що передбачає спрямованість змісту професійної підготовки майбутніх вчителів на формування в них ціннісних орієнтацій, необхідних для інтерактивної педагогічної діяльності і відповідної спрямованості особистості. Приоритетним є формування педагогічних цінностей суб'єкт-суб'єктного навчання і моральних принципів поваги до особистості молодшого школяра у процесі навчання;

соціокультурного, який уможлиблює розгляд підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології як інтеграцію особистісного, інтелектуального та професійного зростання, елемент професійної культури і передбачає педагогічну підготовку вчителів у своєрідному соціокультурному контексті педагогічного навчального закладу, що створює умови для відповідного самовизначення і самореалізації особистості.

системного, що потребує вивчення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології як спеціально сконструйованої, цілісної, динамічної та керованої системи у якій на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях у спеціально створених умовах здійснюється ступенева освіта.

особистісно-орієнтованого, що означає спрямованість процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи на формування творчої особистості вчителя з лабільним стилем мислення і діяльності, здатної до розв'язання різних навчальних ситуацій, що виникають при організації групової роботи учнів, їх інтенсивної комунікації, дискусійних вправ тощо.

Теоретичний рівень визначає необхідність визначення системи вихідних параметрів, дефініцій, теорій, без яких є неможливим розуміння сутності явища, що вивчається, його функцій та властивостей, і передбачає розробку, наукове обґрунтування моделі системи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології.

Практичний рівень обумовлює експериментальну перевірку ефективності прогностичної моделі як аналогу системи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології. Сукупність педагогічних принципів, умов, засобів, форм і методів, передбачених названою системою, спрямована на актуалізацію предметно-навчальної, професійно-суб'єктивної та соціокультурної сторін підготовки майбутніх вчителів і складається із взаємодоповнюючих цілеспрямованих та опосередкованих впливів на формування особистості. Функціонування системи є спеціально організованим процесом, цілеспрямованим, динамічним, інноваційним за своїм характером, адаптованим до реальних умов професійного навчання майбутніх вчителів.

Підготовка студентів до застосування інтерактивної технології буде ефективною, якщо цей процес реалізується як система взаємодії інформаційно-дидактичного, організаційно-управлінського і ціннісно-орієнтаційного компонентів; передбачатиме взаємопроникнення та взаємодоповнення цілеспрямованих і опосередкованих впливів на особистість студента, навчально-методичне забезпечення яких спрямоване на педагогічне збагачення змістово-професійного виконання ним основних професійних функцій.

За цих умов забезпечується загальна спрямованість в організації навчального простору, в межах якого послідовно реалізуються етапи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології, відбуваються позитивні зміни в опануванні ними відповідними знаннями, уміннями, компетентностями.

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань, перевірки сформульованої гіпотези використовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів дослідження:**

теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення) використовувалися з метою вивчення психолого-педагогічної літератури і визначення концептуальних засад дослідження, уточнення сутності й особливостей процесу підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології;

емпіричні методи (анкетування, бесіда, пряме та непряме спостереження, метод експертних оцінок, самооцінювання, тестування) застосовувалися з метою вивчення сформованості готовності майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології;

педагогічний експеримент використовувався з метою перевірки ефективності системи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології;

методи математичної статистики застосовувались для опрацювання отриманих даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались. Валідність та об'єктивність проведеного експериментального дослідження забезпечувались нами за методикою Стьюдента Госсета.

Загальну методологічну й теоретичну основу дослідження становлять положення філософської та психолого-педагогічної науки про системну структурну характеристику особистості, багатоаспектну сутність її діяльності, взаємозалежність між розвитком особистості й адаптацією її навчально-пізнавальної діяльності, про людину як суб'єкта діяльності (В. Андрущенко, А. Асмолов, Ю. Бабанський, Г. Балл, І. Бех, Б. Гершунський, С. Гончаренко, В. Давидов, В. Загвязінський, І. Зязюн, М. Каган, В. Краєвський, В. Моляко, О. Леонтьєв, Г. Лефрансуа, В. Лутай, С. Рубінштейн, О. Сухомлинська, Н. Тализіна та ін), спілкування і відносин, ідеї та концепції сучасної науки про освіту як процес засвоєння новим поколінням сукупності матеріальних та духовних цінностей людства (О. Абдулліна, А. Алексюк, А. Бойко, І. Зязюн, А. Кузьминський, Н. Ничкало, О. Пометун, Д. Чернилевський та ін.), специфічний спосіб людської діяльності, важливий засіб цілісного формування професійної діяльності та процес творчої самореалізації особистості (В. Бондар, О. Біда, М. Євтух, С. Гончаренко, П. Гусак, Н. Кічук, Л. Коваль, С. Литвиненко, С. Мартиненко, І. Пальшкова, Л. Петухова, О. Савченко, Л. Хомич та ін.); формування готовності майбутніх педагогів до застосування інноваційних педагогічних технологій (В. Беспалько, С. Бондар, І. Дичківська, В. Євдокімов, М. Кларін, О. Пехота, О. Пометун, І. Прокопенко, Г. Селевко, С. Сисоєва, Д. Чернилевський та ін.); про вирішальну роль професійної підготовки вчителів початкової школи (Т. Байбара, Н. Бібік, В. Бондар, О. Біда, П. Гусак, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, Л. Кочіна, С. Мартиненко, І. Руснак, О. Савченко, С. Скворцова, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.); щодо проблем педагогічної рефлексії (А. Бізяєва, В. Богін, А. Хуторської, І. Лернер, В. Давидов, В. Краєвський, А. Метаєва, Г. Цукерман, В. Слободчиков, Т. Яблонська та ін.); сутність навчально-виховного процесу як специфічної форми суспільної діяльності; загально-філософські та соціально-педагогічні положення теорії особистості та теорії діяльності; положення вітчизняної педагогічної і психологічної науки стосовно вимог до рівня професійних і морально-психологічних якостей вчителів.

Дослідження здійснювалося на основі концепції неперервної та цілісної професійної підготовки кадрів у вищих педагогічних закладах освіти (Д. Іщенко, А. Найн, І. Радванський, А. Тихончук, Є. Ткаченко); особистісно-діяльнісного і системного підходу до аналізу педагогічних явищ і процесів (Б. Ананьєв, В. Афанасьєв, С. Архангельська, В. Беспалько, Б. Ломов, К. Платонов); фундаментальних положень психологічної (Б. Ананьєв, М. Боришевський, Л. Виготський, П. Гальперин, Г. Костюк, А. Леонтьєв, С. Максименко, А. Петровський, С. Рубінштейн, М. Савчин тощо) і педагогічної науки (В. Бахтін, І. Бех, Л. Вяткін, В. Давидов, Л. Занков, В. Сухомлинський) щодо розвитку особистості;

Організація дослідження. Відповідно до мети і завдань педагогічного дослідження розроблено методику та визначено етапи роботи:

Перший етап (2003 -2005 рр.) передбачав здійснення аналізу наукових праць з метою вивчення стану досліджуваної проблеми, визначення і конкретизацію об'єкта, предмета, основних напрямів дослідження, уточнення задач та методів дослідження, формулювання його концептуальних засад. Були сформульовані основні положення теорії інтерактивного навчання, визначено доцільність підготовки студентів до його застосування.

Другий етап (2005 - 2007 рр.) передбачав уточнення основних теоретичних положень дослідження, вивчення та узагальнення стану проблеми у сучасній початковій та вищій школі, розробку і апробацію окремих положень експериментальної методики з досліджуваної проблеми у навчальному процесі педагогічних університетів.

Третій етап (2006 -2009 рр.) охоплював дослідження практичної діяльності майбутніх учителів початкової школи у виробничих умовах, аналізувалися й систематизувалися результати дослідно-експериментальної роботи, відбувалась апробація основних положень дослідження, підводились підсумки, було сформульовано висновки наукової роботи, розроблено практичні рекомендації, а також здійснено оформлення тексту дисертації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Бердянському державному педагогічному університеті, Волинському державному університеті імені Лесі Українки, Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д.Ушинського, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Експериментом було охоплено 1138 студентів та 332 викладача (у констатувальному етапі брали участь 564 студенти та 211 викладачів ВНЗ, у формуальному – 572 студенти, з яких 283 студенти склали контрольну групу і 289 студентів – експериментальну групу та 121 викладач вищої школи).

На різних етапах були задіяні 362 учителя початкових класів, 91 директор загальноосвітніх шкіл, 72 методисти відділів освіти та 262 викладачі вищих навчальних закладів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* розглянуто підготовку майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології як систему взаємодії інформаційно-змістового, операційно-комунікативного та мотиваційно-ціннісного компонентів, обґрунтовано її зміст і структуру, розроблено теоретико-методологічні засади її функціонування.

Визначено педагогічні умови функціонування системи підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології, серед яких: переорієнтація навчального змісту психолого-педагогічних дисциплін ВНЗ на підготовку майбутніх вчителів до застосування технології інтерактивного навчання; забезпечення спеціальної підготовки викладачів до проведення інтерактивних занять з дисциплін психолого-педагогічного циклу та керівництва педагогічною практикою студентів; побудова навчального процесу у ВНЗ з різних, насамперед психолого-педагогічних дисциплін з обов'язковим включенням інтерактивної технології навчання та її елементів;

створення під час навчання спеціального емоційно-позитивного середовища для зростання інноваційного потенціалу майбутніх вчителів, зокрема їх оволодіння інтерактивною технологією; підтримання у навчально-виховному процесі ВНЗ атмосфери співробітництва як під час занять, так і у спільній позанавчальній діяльності студентів і викладачів.

Визначено критерії й апробовано методику діагностування рівнів підготовки студентів до застосування інтерактивної технології, виявлено кумулятивний характер, динаміку, поступовість і поетапність такої підготовки. Проаналізовано зовнішні чинники впливу на функціонування системи підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології, її внутрішні протиріччя.

Теоретично обґрунтовано модель системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивної технології, експериментально перевірено її ефективність та особливості функціонування в умовах педагогічного ВНЗ. Розроблена модель методично інтерпретована у вигляді конкретних методик, форм, засобів навчання. З урахуванням специфіки діяльності вчителів початкової школи охарактеризовано зміст педагогічної підготовки студентів – майбутніх вчителів у процесі реалізації ними провідних професійно-педагогічних функцій.

Доведено, що підготовка майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології відбувається у кілька етапів: орієнтовний, пробно-діагностичний, основний, закріплення, заключний. Розроблено їх змістове та методичне забезпечення, здійснено прогнозування основних результатів розвитку такої системи підготовки.

У дисертаційному дослідженні *уточнено* поняття підготовки до застосування інтерактивної технології як системної і базової складової професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, удосконалено зміст, форми, методи підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології у процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Подальшого розвитку набули положення, що характеризують об'єктивні і суб'єктивні чинники, які впливають на процес формування особистості студента – майбутнього вчителя початкових класів, його інноваційної готовності, вдосконалення його професійної підготовки на засадах гуманізації й особистісно-орієнтованого підходу.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці і реалізації у навчально-виховному процесі педагогічних ВНЗ, закладів післядипломної освіти навчальної програми та методичних рекомендацій «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивних технологій навчання» (2007); посібників: «Інтерактивні технології навчання» (2004), «Інтерактивні технології навчання в початковій школі» (2007), «Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ» (2007), «Теорія і практика застосування інтерактивної технології на уроках математики» (2009), «Педагогічна практика» (2004); монографій: «Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх

учителів» (2003), «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти» (2008), «Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика» (2010) та педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології. Основні положення, результати і висновки проведеного дослідження можуть бути використані у теорії і практиці освітнього процесу, навчально-виховному процесі педагогічних закладів під час читання курсу основних методик, спецкурсів та проведенні спецсемінірів, тренінгів, у лекційно-методичній роботі з учителями початкової школи, викладачами ВНЗ, в інститутах підвищення кваліфікації за спеціальністю «Початкове навчання», під час організації педагогічної практики студентів, а також магістрантами, аспірантами, докторантами у процесі наукових досліджень.

Результати дослідження та розроблене автором навчально-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології, зокрема, спецкурс «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивної технології навчання» знайшли широке впровадження в системі підготовки студентів.

Висновки і практичні рекомендації, викладені в дослідженні, впроваджено у навчальний процес вищих навчальних закладів: Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57/2438 – 01.28 від 30.12.2009), Волинського державного університету імені Лесі Українки (довідка № 1/4132 від 02.12.2009), Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (довідка № 07-10/144 від 26.01.2010), Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (акт протоколу № 437 від 16.03.2010), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1657/01 від 28.12.2009). Автор дослідження за результатами дидактико-методичної роботи з вересня 2007 року є експертом з інтерактивних технологій в проекті Європейського Союзу «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні», бенефіціарієм якого є Міністерство освіти і науки України (contract № 2005/10-540).

Вірогідність здобутих результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю його вихідних положень, застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів відповідно до мети та завдань дослідження, репрезентативністю і статистичною значущістю, поєднанням якісного аналізу та кількісної обробки отриманих даних, багаторічною апробацією основних теоретичних і методичних положень дослідження.

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. У навчальних посібниках, написаних у співавторстві, дисертантці належать: у посібнику «Інтерактивні технології навчання в початковій школі» - розділ «Застосування інтерактивних технологій на уроках математики», у навчально -

методичному посібнику «Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивна технологія у ВНЗ» - розробка методичної частини, наведена структура інтерактивних форм навчання у ВНЗ, вправи, завдання для інтерактивного навчання та вправи для самостійної роботи студентів (ІНДЗ).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідались та обговорювались на:

- міжнародних виставках: «Сучасна освіта в Україні – 2006» (Київ, 2006), «Сучасна освіта в Україні – 2008» (Київ, 2008);

- міжнародному проекті ЄС «*Strengthening regional vet management in Ukraine*»: «Інтерактивні технології у навчальних закладах» (Буки, жовтень 2007), «Використання інтерактивних технологій у навчальних закладах» (Канів, березень 2008), «Використання інтерактивних технологій у навчальних закладах» (Дніпропетровськ, березень 2008), «Використання інтерактивних технологій навчання» (Немішаєве, травень 2008);

- міжнародних конференціях: «Питання підготовки майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності на основі змісту освіти і сучасних педагогічних технологій» (Дрогобич, 2004), «Науковий потенціал світу – 2004» (Дніпропетровськ, 2004), «Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти» (Київ, 2004), «Наука і освіта 2005» (Дніпропетровськ, 2005), «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – 2006» (Дніпропетровськ, 2006), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Рівне, 2007), «Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи» (Умань, 2007), «Розвиток наукової творчості майбутніх вчителів природничих дисциплін» (Полтава, 2007), «Проблеми дошкільної та початкової освіти у контексті сучасного виміру» (Умань, 2008), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Умань, 2008), «Викладач і студент: суб'єкт-суб'єктні відносини» (Черкаси, 2008), «Когнітивні процеси та творчість» (Одеса, 2009), «Освіта в контексті потреб, можливостей, рішень» (Устка, Польща, 2009), «Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи» (Умань, 2010);

- всеукраїнських конференціях: «До витоків становлення української педагогічної науки» (Умань, 2002), «Психолого-педагогічні проблеми сільської початкової школи» (Умань, 2003), «Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання у малокомплектній початковій школі» (Умань, 2004), «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя-вихователя-викладача» (Київ, 2005), «Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті глобалізації» (Умань, 2005), «Організація навчально-виховного процесу у вищій школі в світлі входження України в Європейський освітній простір» (Бердянськ, 2006), «Методологія і методика інтерактивного навчання у вищій школі» (Умань, 2007), «Сучасні технології розвитку професійності майбутніх учителів» (Умань, 2008), «Особистісно-професійна підготовка вчителя до формування культури мислення молодшого школяра» (Київ, 2008), «Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного

процесу в закладах освіти» (Черкаси, 2008), «Сучасні технології розвитку професійності майбутніх учителів» (Умань, 2008), «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього простору» (Бердянськ, 2009), «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ» (Умань, 2009), «Методологія і методика інтерактивного навчання у середній та вищій школі» (Умань, 2009), «Школа першого ступеня в умовах інноваційних процесів в освіті» (Тернопіль, 2009), «Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти» (Херсон, 2010);

- міжнародному навчальному семінарі «Охорона навколишнього природного середовища в ЄС та в Україні» (жовтень, 2008);

- міжвузівському науково-методичному семінарі «Використання Європейського досвіду організації навчального процесу у вищих навчальних закладах України» (Умань, 2008);

- V Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Реалізація компетентісного підходу в системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи» (Київ, 2009);

- звітній науково-практичній конференції університету «Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до роботи за інноваційними технологіями» (Умань, 2007).

Результати дослідження систематично апробуються авторкою під час проведення тренінгових занять з учителями шкіл, викладачами педагогічних ВНЗ тощо.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 59 наукових працях. З них: 32 одноосібних публікації дисертанта у виданнях, затверджених ВАК України як наукові видання для висвітлення основного змісту дисертаційного дослідження, 2 одноосібних та 1 колективної монографії. Деякі положення дисертації викладені в 1 колективному підручнику, у 4 колективних та 1 одноосібному посібниках, 1 навчальній програмі спецкурсу та 17 статях у збірниках тез доповідей.

Кандидатська дисертація з теми «Формування у студентів умінь здійснювати інтеграцію змісту навчальних предметів на уроках в початковій школі» була захищена в 1996 році, її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувались.

Структура дисертації. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків на 98 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 481 сторінок, з них 382 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел подано 533 назви на 62 сторінках. Робота містить 22 таблиці і 21 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження і доцільність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, концептуальні засади

дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичну значущість здобутих результатів, визначено особистий внесок здобувача, обґрунтовано вірогідність одержаних результатів та відображено їх апробацію.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження»** Розкрито сутність проблеми підготовка вчителів у контексті сучасних концепцій розвитку вищої школи; висвітлено генезис і сутність інтерактивного навчання як особливої моделі педагогічної взаємодії, охарактеризовано інтерактивне навчання як особливу педагогічну технологію

Проведений теоретичний аналіз свідчить, що сучасні дослідження проблеми підготовки вчителя орієнтовані на посилення його фундаментальної дидактичної і методичної підготовки, наближення навчального процесу ВНЗ до творчої професійної діяльності, на формування особистості педагога з такими якостями, які відповідали б вимогам суспільства та забезпечували студентам успішність у їх майбутній педагогічній діяльності.

У зарубіжній педагогіці вищої школи останніми роками значна увага приділяється гуманістичним особистісно орієнтованим ідеям, відповідно до яких завданням університету є формування соціально адаптованої особистості, що здатна до самоактуалізації. Важливими завданнями у підготовці вчителя в освітніх системах найбільш розвинених країн виступають розвиток особистості через спілкування у процесі навчання, підвищення професійної компетентності студента, зростання його мотивації щодо педагогічної праці, здатність до незалежного і критичного мислення, практичного застосування одержаних знань і досвіду навчально-дослідницької діяльності, рольового та імітаційного моделювання, творчого пошуку. Нові завдання зумовлюють системну модифікацію структури педагогічної освіти, модернізацію змісту освіти майбутніх вчителів, розробку нових форм і методів навчання, пошуки ефективних форм організації педагогічної практики. Значна частина вчених пов'язує можливість підвищення ефективності підготовки вчителя із застосуванням нових педагогічних технологій.

Аналогічні тенденції можемо спостерігати у вищій педагогічній освіті Росії, де останнім часом вивчаються технології і методи навчання у ВНЗ, засновані на міжособистісному спілкуванні та діяльнісному підході, на розвитку творчого, продуктивного мислення студентів, формування у них нових моделей поведінки та спілкування. Все частіше застосовуються технології активного навчання, оскільки в них істотно змінюється і роль того, хто навчає (замість ролі інформатора – роль менеджера), і роль тих, хто навчається (інформація – не мета, а засіб для засвоєння дій і операцій професійної діяльності).

Дослідження дозволяють стверджувати, що активізація навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах України пов'язана із висуванням нових вимог до результатів підготовки сучасного вчителя, у якого, на думку вчених, крім комунікативних, організаційних,

інтелектуальних, фізичних, моральних здібностей, слід розвивати креативність, індивідуальність стилю діяльності, почуття власної гідності, такт, професійну компетентність, педагогічний оптимізм, авторитетність тощо. Тому виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей педагогічної освіти, перенесення акценту зі знань і умінь спеціаліста на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Деякі дослідники, вивчаючи сутність сучасного процесу підготовки студентів у вищих педагогічних закладах, акцентують увагу на необхідності підвищувати його технологічність, особливо в рамках Болонського і Копенгагенського процесів. Абсолютно нові вимоги у підготовці педагогів, в тому числі і вчителів початкових класів, засновані на нових освітніх технологіях, технологіях комунікації і взаємодії учасників навчального процесу для розвитку їх професійних і суспільних якостей.

Аналіз літератури з проблеми засвідчує, що однією з сучасних технологій, що останнім часом широко запроваджується у навчальний процес, зокрема у початковій школі є інтерактивна технологія. Її виникнення, генеза і розвиток тісно пов'язані з ідеями активного навчання, що виникли ще у стародавні часи. На різних етапах історико-педагогічного процесу існували і розвивались різноманітні моделі активного навчання; від таких, як батавська і Маннгеймська системи навчання кінця XIX століття, бригадно-лабораторний метод радянської школи 20-х – початку 30-х років до активних методів сучасної школи – дискусії, ділової гри тощо. Власно інтерактивні методи навчання виникли в зарубіжній школі у 80-ті роки XX ст. і у 90-ті з'явилися на пострадянському просторі.

Під терміном «інтерактивність» розуміють принцип побудови і функціонування педагогічного, психологічного, комп'ютерного тощо спілкування в режимі діалогу. Інтерактивним є навчання, що передбачає міжособистісне педагогічне спілкування у процесі навчання, таку організацію процесу ефективної комунікації, в якій учасники процесу взаємодії мобільні, відкриті і активні, а навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників.

На відміну від активних методів навчання, які будуються на односторонній комунікації (що її організує і постійно стимулює учитель), інтерактивні методи принципово змінюють схему комунікації в навчальному процесі. Інтерактивні методи орієнтовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної комунікації, в якій учасники процесу взаємодії більш мобільні, більш відкриті і активні. Основою інтеракції є принцип багатосторонньої комунікації, яка характеризується відсутністю полярності і мінімальною сконцентрованістю на точці зору вчителя. Організації процесу багатосторонньої комунікації сприяє використання відповідних методів навчання. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання, навчання у співпраці. Той, хто вчить, і той, хто вчиться, є рівноправними суб'єктами навчання.

Таким чином, головним аспектом у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання. Учитель виступає як організатор процесу навчання, консультант і фасилітатор. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і умінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дозволяє педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Інтерактивне навчання відповідає вимогам особистісно орієнтованого підходу, оскільки воно, як і вимагає насамперед цей підхід, ставить у центр навчально-виховного процесу учня, прагнучи максимально задовольнити його освітні потреби і створити умови для його всебічного розвитку.

Проведені дослідження показують, що інтерактивне навчання реалізується на практиці як особлива педагогічна технологія, з усіма характерними для цього феномена ознаками. Вона постає у сукупності способів (методів, прийомів, операцій) педагогічної взаємодії, послідовна реалізація яких створює умови для розвитку учасників педагогічного процесу і передбачає його певний результат. Під технологією інтерактивного навчання розуміємо *таку організацію навчального процесу, за якої кожен учень бере участь у колективному взаємодоповнюючому процесі навчального пізнання, заснованому на взаємодії та спілкуванні всіх його учасників*. Інтерактивна технологія навчання як система містить такі головні компоненти:

- чітко сплановані цілі навчання – зрозумілий якісний та кількісний очікуваний результат процесу у вигляді навчальних досягнень учнів, а саме передбачуваного рівня засвоєння навчального змісту;
- спеціально відібраний та структурований зміст навчання;
- інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організовано навчання і стимулюється активна діяльність учнів;
- адекватні цілям, формам і методам засоби навчання;
- розумові і навчальні дії та процедури, за допомогою яких учні можуть досягти запланованих результатів, представлені у вигляді системи пізнавальних завдань;
- організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання.

Сукупність цих ознак і умов дозволяє говорити про принципову інноваційність педагогічної технології інтерактивного навчання у порівнянні з традиційними варіантами організації навчального процесу. Тому широке її застосування у сучасній школі передбачає серйозну увагу до цього явища з боку працівників педагогічних ВНЗ, оскільки тільки послідовна цілеспрямована робота з інтерактивного навчання майбутніх вчителів дійсно допоможе їм опанувати цю педагогічну технологію.

У другому розділі **«Готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивної технології у початковій школі»** визначено сучасні вимоги до вчителя у процесі інтерактивного навчання, висвітлено процес формування готовності майбутніх вчителів до запровадження інтерактивної технології у початковій школі, подано результати аналізу стану підготовки майбутніх вчителів початкових класів до застосування інтерактивної технології та організаційно-педагогічного і навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології.

У процесі аналізу наукової літератури встановлено, що питання вимог до вчителя як провідної, керуючої ланки навчально-виховним процесом не є новим і тісно пов'язано в літературі з визначенням ролі вчителя в суспільстві, його соціальною функцією. У більшості досліджень вчені намагаються з'ясувати теоретичні, методологічні та методичні основи підготовки вчителя, що відповідає сьогоденню, суспільним потребам суспільства, держави у цілому і потребам особистості зокрема, ґрунтується на новій філософії освіти, на принципах демократизму і міжособистісного полілогу, оновленні аксіологічних і технологічних підходів до організації навчально-виховного процесу. Окремим важливим напрямом підготовки сучасного вчителя стає його інноваційна підготовка, оскільки жоден, навіть найталановитіший учитель, не встигає за розвитком науково-технічного прогресу. Для досягнення цієї мети майбутньому вчителю необхідно знати сутність інноваційних педагогічних технологій перед усе, можливість і доцільність застосування кожної з них у навчальному процесі початкової школи, специфіку їх застосування в залежності від вікових і особистісних особливостей учнів.

Інноваційність вчителя складає невід'ємну частину його професійної компетентності, як основного результату діяльності освітнього закладу. Адже за компетентнісним підходом випусник педагогічного ВНЗ має не тільки володіти системою знань, умінь і навичок, а й набором компетенцій у пізнавальній, психологічній, інтелектуальній, інформаційній, економічній, правовій та інших сферах. Необхідним для випусника також вважається формування у нього у певному обсязі особистісних якостей, які відповідають сфері професійних інтересів. Інноваційність вчителя початкової ланки базується на розвитку в нього базових найбільш важливих професійних умінь учителя у молодшій школі як умінь здійснювати розвиток пізнавальних здібностей у дітей, організовувати процес навчання таким чином, щоб учні навчались осмислювати отриману інформацію, трактувати її, застосовувати в конкретних умовах, а отже - думати, розуміти суть речей, вміти висловити свою особисту думку. Сучасного вчителя-початківця неможливо уявити без глибокого знання вікових, індивідуальних особливостей учнів та умінь їх діагностувати та організовувати на цій основі диференційоване навчання.

У дисертації доведено, що одним із аспектів підготовки інноваційного вчителя початкової школи є й підготовка його до запровадження окремих педагогічних технологій, зокрема інтерактивної, що обумовлено

особливостями педагогічної діяльності вчителя, який працює в інтерактивній парадигмі. При здійсненні інтерактивного навчання основні компоненти педагогічної діяльності вчителя мають бути обумовлені організацією ефективної взаємодії учнів, спрямованої на досягнення високих результатів його вихованцями. До вчителя, який застосовуватиме у своїй практиці інтерактивну технологію висуваються особливі вимоги, яким він повинен відповідати у процесі своєї професійної діяльності. Серед них можна виокремити інформативні, проективно-конструктивні, комунікативні та дидактично-організаційні вимоги.

У процесі теоретичного аналізу з'ясовано, що сукупність названих вимог має реалізуватись у готовності вчителя до професійної діяльності, що трактується вченими досить по різному. Психологи розглядають її у вузькому сенсі - як особливий психічний стан, певну спрямованість особистості, якісний показник процесу саморегуляції людини, і в широкому - як інтегративну якість особистості, певну стійку характеристику особистості, що є передумовою її успішної професійної діяльності. Позиція педагогів є близькою до широкого трактування.

У дослідженнях готовності до педагогічної діяльності висвітлюється характер зв'язків і залежностей між станом готовності та ефективністю майбутньої діяльності; фактори і умови, дидактичні і виховні засоби, що забезпечують становлення вчителя. Дослідники переважно диференціюють поняття «готовність» і «підготовка», розглядаючи підготовку як процес, а готовність - як результат цього процесу (на певному, визначеному ними етапі).

Готовність студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі може розглядатись як результат підготовки до даного виду діяльності і як складова частина їх професійної підготовки до педагогічної діяльності у цілому. Даний вид готовності не тільки проявляється в професійно-педагогічній діяльності, а також формується і розвивається в ній. Вона складається з взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, кожен з яких тією чи іншою мірою самостійний, має специфічне призначення та інтегративно входить в загальну систему професійно-педагогічної готовності вчителя молодших класів, тому її можна розглядати як окремий цілісний феномен. В її структурі визначаються три основні компоненти: мотиваційно-ціннісний (ставлення і особистісні цілі), когнітивний (знання), операційний (уміння й навички). Кожен з перерахованих компонентів готовності містить загальні для професійно-педагогічної готовності елементи, проте тут виокремлюються специфічні елементи, характерні для майбутньої організації студентом навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на засадах інтерактивності.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності відображає спрямованість особистості майбутнього вчителя на розв'язання проблем, пов'язаних із засвоєнням та відображенням інтерактивної технології у своїй педагогічній діяльності. Мотиваційна складова є провідною, системоутворюючою, навколо якої концентруються когнітивна і операційна

складові досліджуваної готовності. Когнітивний компонент готовності майбутніх вчителів початкових класів до застосування інтерактивного навчання передбачає наявність у студентів знань про сутність та особливості інтерактивної технології, інтерактивні форми і методи, умови, за яких відбуватиметься навчально-пізнавальна діяльність молодших школярів, про можливі варіанти організації взаємодії учитель – учень, учень – вчитель, учень – учень, вчитель – учень – учень – вчитель, про стиль інтерактивного спілкування, про способи врахування індивідуальних особливостей молодших школярів, їхніх здібностей та методiku роботи з кожного предмета початкової школи за інтерактивною технологією тощо. Зміст операційного компоненту визначається наявністю у майбутнього вчителя початкових класів умінь застосовувати у своїй професійній діяльності інтерактивні форми і методи навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, послідовно і ефективно запроваджувати всі елементи технології.

Важливою складовою дослідження проблеми підготовки майбутніх вчителів до запровадження інтерактивної технології навчання є визначення критеріїв і показників ефективності зазначеного процесу, які відображуються у формуванні в студентів готовності до здійснення відповідної діяльності. Виділені вище компоненти готовності майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології можуть вважатись критеріями оцінки ефективності цього процесу, а критеріальні ознаки кожного - їхніми показниками. Отже, узагальненим вираженням підсумків процесу підготовки є готовність випускника педагогічного ВНЗ до систематичного застосування інтерактивної технології у початковій школі, яка повинна відповідати зазначеним критеріям. Вона повинна виявлятися у вигляді загальної і тривалої готовності вчителя до здійснення навчання, виховання, розвитку учнів за допомогою інтерактивної технології, а також постійного педагогічного самовдосконалення. Загальна готовність передбачає наявність як професійно важливих особистісних якостей, так і розвиток таких умінь та навичок, як організаторські, гностичні, комунікативні, конструктивні тощо.

Проведені констатувальні дослідження дозволили виділити чотири рівня готовності студентів до впровадження інтерактивної технології (високий середній початковий нульовий) та з'ясувати основні характеристики різних рівнів. У дослідженні масової практики навчання в експериментальних ВНЗ виявлено, що найбільша кількість студентів за всіма критеріями знаходиться на початковому рівні готовності до застосування інтерактивної технології, що свідчить про недостатню увагу до її розвитку у масовій практиці ВНЗ. Робота з підготовки студентів до інноваційного навчання в багатьох випадках має ще епізодичний і несистематичний характер. У зв'язку з цим, значна кількість студентів не встигають повністю засвоїти матеріал, який потрібен їм у професійній діяльності, тим більше – набутти необхідних практичних психолого-педагогічних навичок.

Таблиця 1.

Рівні готовності майбутніх вчителів початкових класів до застосування інтерактивної технології при проведенні констатувального експерименту за окремими критеріями

Критерії	Рівень готовності							
	Нульовий		Низький		Середній		Високий	
	Абс.	У %	Абс.	У %	Абс.	У %	Абс.	У %
Мотиваційно-ціннісний	31	7,8	203	51,3	142	35,3	20	5,4
Когнітивний	23	5,8	226	57,7	134	33,8	12	3,1
Операційний	30	7,5	190	47,8	162	40,9	14	3,5
Середнє	28	7,2	206	52,0	146	36,9	15	3,7

Ці дані підтверджуються і спостереженнями навчально-виховного процесу в закладах, які брали участь у дослідженні, і бесідами з викладачами психолого-педагогічних дисциплін цих ВНЗ.

Цілеспрямоване вивчення навчально-виховного процесу у педагогічних ВНЗ, теоретичний аналіз процесу підготовки майбутніх вчителів до застосування інтеракції, дозволили виявити і сформулювати три групи протиріч зазначеного процесу: а) соціально-педагогічні, які характеризуються неузгодженістю між сучасними соціально-політичними, економічними, правовими та іншими процесами в суспільстві і станом підготовки студентів до інноваційної діяльності; б) власне педагогічні, що виникають у процесі функціонування даного виду підготовки як відносно самостійного процесу вищої школи; в) психологічні або особистісні, які відображають проблеми становлення і розвитку студентів під впливом процесу підготовки, а також діяльності викладацького складу вищих навчальних закладів.

Теоретичний аналіз основних протиріч дозволив більш глибоко зрозуміти специфіку підготовки майбутніх вчителів до використання інтеракції, виявити багатогранний характер і особливості прояву основних педагогічних феноменів, об'єктивні чинники розгортання та вдосконалення зазначеного процесу, що складає основи розбудови відповідної системи підготовки.

Основними педагогічними чинниками підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів до застосування інноваційних технологій вчені вважають:

- відповідну цільову та мотиваційну спрямованість всього навчального процесу на підготовку інноваційного вчителя;
- застосування спеціального інформаційно-технологічного забезпечення підготовки майбутніх вчителів;
- системне від курсу до курсу розв'язання основних завдань підготовки майбутніх вчителів до застосування інновацій як на заняттях, так і у поза навчальній діяльності та під час педагогічної практики;
- створення сприятливого навчального середовища у ВНЗ.

У третьому розділі **«Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивної технології у початковій школі»** обґрунтовано теоретичну модель підготовки майбутніх учителів до викладання за інтерактивною технологією, розкрито дидактичні принципи підготовки майбутніх вчителів до запровадження інтерактивної технології, охарактеризовано педагогічні умови формування готовності студентів до інтерактивного викладання, висвітлено процес поетапного вирішення основних завдань підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що для теоретичного обґрунтування необхідних змін у підготовці майбутніх вчителів до запровадження інтеракції плідним є застосування спеціального метода теоретичного дослідження – моделювання, що дозволяє уявити навчальний процес у цілісному вигляді та виявити проблеми у його функціонуванні. Дидактична модель педагогічного об'єкта завжди передбачає науково обґрунтований відбір змісту, обсягу і рівня інформації, дозволяє співвіднести це із цілями та завданнями навчання у відповідності до профілю підготовки, рівню знань і пізнавальним можливостям тих, хто навчається.

Застосування у дисертаційній роботі методу моделювання дало можливість відтворити компоненти, характеристики, виділити та відобразити певні сторони системи підготовки майбутніх вчителів до інтерактивного викладання. Створена модель дозволила виявити взаємозв'язки всередині об'єкта моделювання, відобразити їх у графічному вигляді, зосередити увагу на вирішенні основних питань, логічно спрогнозувати хід роботи.

В основу побудови моделі підготовки вчителя було покладено розуміння педагогічного процесу як системи, оскільки, на думку більшості вчених, системно діяльнісний підхід виступає як теоретико-методологічна основа дослідження психолого-освітніх проблем вищої школи та психолого-генетичний підхід до розробки та впровадження сучасних технологій навчання в освіті. Як відомо, системний підхід виступає методологічною основою і дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних навчальних закладах до застосування інтерактивної технології, оскільки сама підготовка майбутнього фахівця завжди має бути системою. Структура системи є її формою, а функції, які складають процеси системи, – змістом. Як і будь яка система, підготовка майбутніх вчителів розвивається і функціонує під впливом певної системи чинників, які забезпечують, зокрема різні аспекти та вектори її цілісності. Серед них важливими є психологічні, педагогічні, організаційні та інші чинники.

Розроблена у дисертації теоретична модель включає орієнтовний, виконавчий та контрольний компоненти. Орієнтовний компонент містить складові, що спрямовані на визначення обґрунтованої програми навчально-виховних заходів з підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології. Цей компонент забезпечує більш продуктивний підхід до усвідомлення змісту і сприяє формуванню в

студентів певного типу мислення, передбачає визначення педагогічних закономірностей і принципів, які мають бути враховані, мети, завдань і послідовності дій суб'єктів навчально-виховного процесу ВНЗ з розв'язання певної проблеми.

Виконавчий компонент розкриває й ілюструє шляхи вирішення проблеми, демонструє процес заданих перетворень. Його складові, як правило, представлено організаційними заходами, умовами реалізації змісту, конкретними методиками організації пізнавальної діяльності студентів, що забезпечують повноцінне засвоєння змісту підготовки. Під час реалізації виконавчого компоненту моделі студенти отримують знання, уміння, ставлення й узагальнюють їх.

Реалізація контрольного компоненту моделі на практиці дозволяє визначити ступень відповідності всіх попередніх перетворень інформації попереднім зразкам (ідеальним або матеріальним) для необхідної корекції орієнтувального і виконавчого компонентів.

Розроблена на цих засадах структурно-процесуальна *модель підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології навчання* дала змогу інтерпретувати основні концептуальні засади дослідження. Її цільовим призначенням стало проектування системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивної технології навчання в умовах вищої ступеневої педагогічної освіти. Відображення досліджуваного процесу у вигляді графічної моделі, дозволило чіткіше структурувати основні елементи підготовки, виключити дублювання у заходах, економити час, коригувати та регулювати управління всією системою, зосереджувати увагу на вирішенні основних питань, логічно прогнозувати хід роботи (Рис.1).

Оскільки досліджуваний феномен – підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивної технології – з позицій системно діяльнісного підходу є підсистемою, складовою загальної системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійно-педагогічної діяльності, то деякі аспекти цієї „великої” системи, можуть бути спроектовані на неї. З цієї позиції теорія підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології може розглядатися як часткова теорія низки загальних педагогічних теорій і тоді в ній проявляються спільні основні ідеї. Але вона й сама може виступати в ролі загальної теорії для теоретичних систем педагогічних знань, які виводяться з неї, розповсюджуючи на них свої концептуальні положення. Саме ця теорія складає основні елементи змісту теоретичної підготовки майбутніх вчителів до застосування інтеракції.

Підготовка майбутніх вчителів до організації інтерактивного навчання школярів будується за певними дидактичними принципами, в яких відображаються специфічні педагогічні закономірності зазначеного процесу. Під принципами підготовки майбутніх вчителів до застосування інтеракції розуміють найбільш загальні провідні положення, що визначають зміст, методику та проведення процесу відповідної підготовки студентів, на основі

якх конкретні вихідні установки, правила, рекомендації щодо досягнення цілей підготовки на основі пізнаних закономірностей. Вони стосуються регулювання різноманітних і змістовних стосунків учасників зазначеного процесу, визначають діяльність педагога та навчально-пізнавальну діяльність учнів як об'єктів і суб'єктів навчання, основні положення, на які опираються при викладанні навчальних дисциплін у ВНЗ; визначення змісту, методів і форм навчальної діяльності тощо.

Узагальнення підходів до обґрунтування сучасної системи принципів навчання та виховання, які існують на сьогоднішній день у педагогіці, урахування особливостей виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі України, вивчення практики підготовки майбутніх вчителів до застосування інтеракції, а також узагальнення передового досвіду підготовки майбутніх вчителів у різних ВНЗ дали можливість визначити

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ

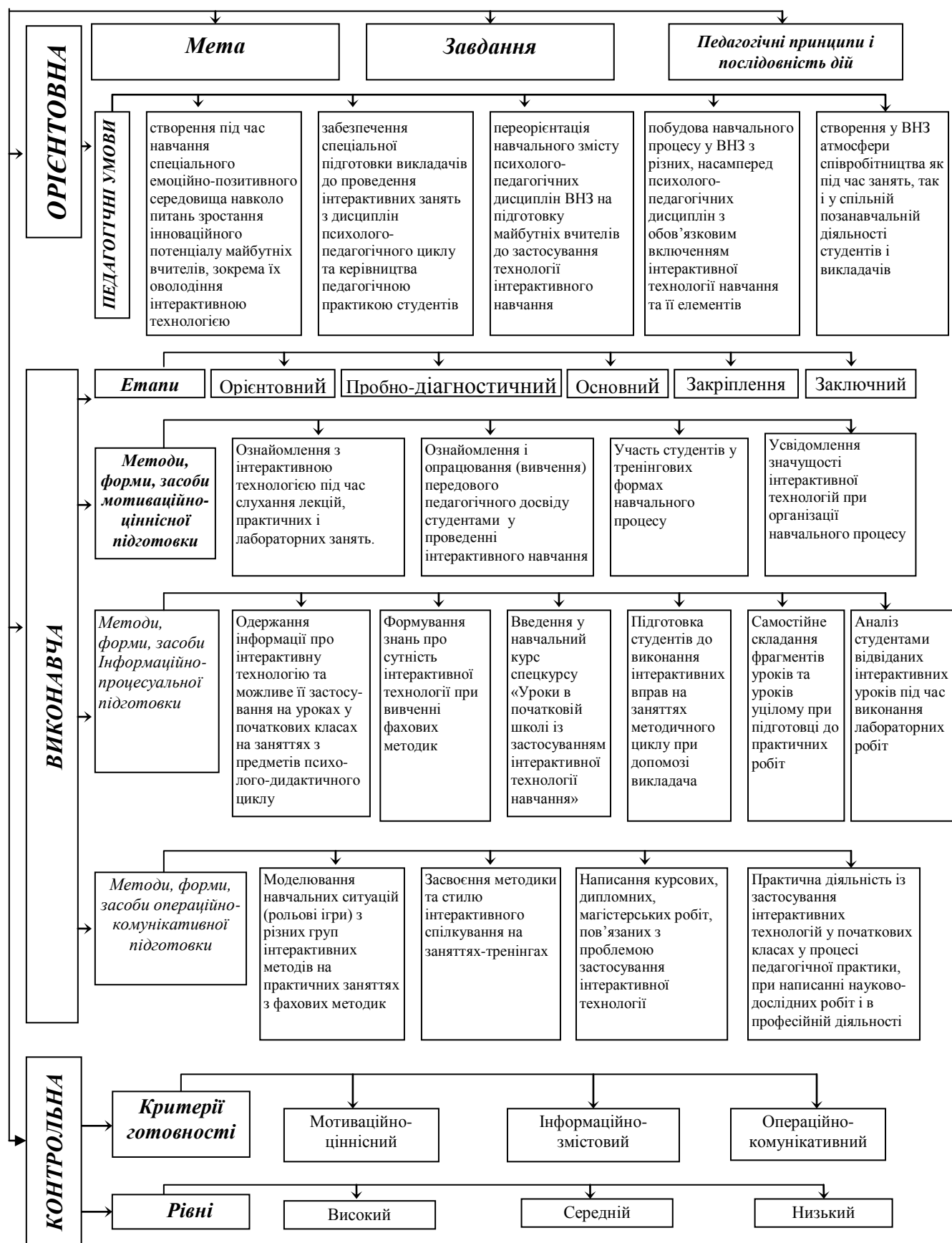

Рис. 1. Педагогічна система підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології

такі принципи підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології: педагогізації підготовки студентів; формування творчої особистості майбутнього педагога; розвитку умінь і навичок організації навчання; організації самоосвіти студентів.

Оскільки результатом досліджуваної системи підготовки є особистісне надбання кожним студентом відповідної готовності до застосування інтерактивної технології у початковій школі у складі: мотиваційно-ціннісного (орієнтації, ставлення і особистісні цілі), когнітивного (знання, уявлення), операційного (уміння й навички) компонентів, то досягнення цього результату є можливе за певними умовами, що можуть позитивно вплинути на цей процес.

Серед цих умов такі:

- створення під час навчання спеціального емоційно-позитивного середовища навколо питань зростання інноваційного потенціалу майбутніх вчителів, зокрема їх оволодіння інтерактивною технологією;
- переорієнтація навчального змісту психолого-педагогічних дисциплін ВНЗ на підготовку майбутніх вчителів до застосування технології інтерактивного навчання;
- побудова навчального процесу ВНЗ з різних, насамперед психолого-педагогічних дисциплін, з обов'язковим включенням інтерактивної технології навчання та навчального тренінгу як окремої форми проведення занять;
- створення у ВНЗ атмосфери співробітництва як під час занять, так і у спільній поза навчальній діяльності студентів і викладачів;
- забезпечення спеціальної підготовки викладачів до проведення інтерактивних занять з дисциплін психолого-педагогічного циклу та керівництва педагогічною практикою студентів.

Побудова системи підготовки студентів до застосування інтерактивної технології потребувала визначення кількох послідовних етапів її реалізації, кожен з яких відрізняється за своєю метою і змістом. Було визначено п'ять таких етапів:

- орієнтовний етап, метою якого було знайомство з педагогічною діяльністю вчителя і, зокрема, випускника ВНЗ, а також зі змістом та організацією підготовки до неї в стінах навчального закладу, формування у студентів початкового інтересу до інноваційної педагогічної діяльності, позитивної установки на необхідність спеціальної підготовки до неї;
- пробно-діагностичний етап, який передбачає перші спроби студентів організувати педагогічну діяльність, зокрема із застосуванням інтеракції, та набуття умінь діагностувати власний рівень розвитку педагогічних умінь;
- основний етап, протягом якого студенти вивчають цикл важливих педагогічних дисциплін, зокрема методики викладання навчальних предметів початкової школи, формують у себе систему психолого-педагогічних знань, на базі яких можна здійснювати подальший

розвиток педагогічних навичок і вмінь, педагогічної спрямованості особистості;

- етап закріплення, коли студенти вже на основі певної системи психолого-педагогічного знання, теоретико-практичних уявлень про педагогічну діяльність у школах, апробуючи на практиці свої педагогічні навички та вміння, самостійно виконують роботу з навчання і виховання учнів.
- заключний етап процесу підготовки майбутніх вчителів до запровадження інноваційного навчання, зокрема інтерактивного, метою якого є підвищення рівня готовності студентів до виконання реальної педагогічної діяльності, причому вже не тільки у школі, але й в інших типах навчальних закладів.

Як комплексні уміння, що інтегрують знання та здатність майбутніх фахівців планувати, проектувати і проводити уроки в початковій школі, застосовуючи інтерактивну технологію на заключному етапі дослідження розглядались *проектування, моделювання навчальної ситуації на інтерактивному уроці, дотримання структурних елементів інтерактивного уроку, рефлексія.*

У четвертому розділі **«Експериментальне дослідження ефективності підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології»** наведено результати аналізу готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології за результатами вивчення масової практики початкової школи, описано процес впровадження авторської моделі формування відповідної готовності майбутніх учителів, подано аналіз результатів експерименту та педагогічні рекомендації.

На експериментальному етапі дослідження не лише реалізовувалася модель як цілісна система формування у майбутнього вчителя умінь до застосування інтерактивної технології у початковій школі, а й відстежувався процес, характер розвитку основних компонентів утворення. Суттєве значення мала робота щодо виявлення та теоретичного обґрунтування істотних зв'язків між перетвореннями в змісті, формах та способах організації професійно-педагогічного навчання і результатами практичної роботи студентів – майбутніх учителів початкових класів, динамікою оволодіння ними професійними уміннями здійснювати інтерактивне навчання молодших школярів.

Методика експерименту охоплювала сукупність методів психолого-педагогічного дослідження як теоретичних, так і емпіричних. До емпіричних входили такі методи: спостереження, бесіди, опитування, анкетування, моделювання, методи самооцінки й експертної оцінки тощо. Завдяки математичним методам здійснено графічну і табличну інтерпретацію даних.

Логіка і послідовність етапів експериментальної роботи, її пролонгованість, широкий контингент учасників варіативність методів психолого-педагогічного дослідження забезпечили необхідні умови для реалізації моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до

застосування інтерактивної технології при навчанні молодших школярів. В межах констатувального етапу також уточнювалися наукові підходи, категоріальний апарат дослідження, формулювання деяких понять, коригувалась методика згідно з реальними потребами вчителя-практика.

Враховуючи складну структуру досліджуваного феномену, нами були виділені два підходи до виявлення готовності до використання інтерактивної технології студентами: перший – їх самооцінка, яка здійснювалася на основі анкетного опитування. Другий – експертна оцінка викладачами показників сформованості феномену у студентів також за результатами відповідей студентів на питання розробленої нами анкети.

Результати досліджень готовності випускників педагогічних ВНЗ до систематичного застосування інтерактивної технології у початковій школі, яка має відповідати мотиваційно-ціннісному, когнітивному й операційному критеріям, дозволили визначити узагальнені показники кожного рівнів цієї готовності (Табл. 2) та скласти описові характеристики кожного з рівнів.

Таблиця 2.

Еталонні кваліметричні показники рівня сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології

Компонент готовності студента до застосування інтерактивної технології	Низький рівень (сума балів)	Середній рівень (сума балів)	Високий рівень (сума балів)
Мотиваційно-ціннісний	0-20	21-40	41-60
Когнітивний	0-56	57-112	113-168
Операційний	0-57	58-114	115-228
Загальна сумарна кількість балів відповідно до рівня на одну особу	До 133	134-246	247-456

Формувальний етап експерименту проводився протягом 2005–2009 рр. на базі п'яти педагогічних університетів різних областей України. В ньому взяли участь 572 студенти (22 навчальні групи). Групи були поділені на контрольні та експериментальні (відповідно по 11 груп).

Попередні результати досліджень дозволили засвідчити динамічний характер розвитку формування умінь у майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології як процесу, що має ступеневий, кумулятивний характер. Сутність механізму формування умінь у майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології полягає у модифікації внутрішніх елементів та особистісних характеристик, де сам процес фахової підготовки вчителя початкової школи і домінування інтерактивного компоненту в його діяльності на різних етапах фахового навчання є регулятором можливих трансформацій і алгоритмом самовдосконалення майбутнього вчителя молодших школярів. Накопичення

якісних змін на рівні змісту структурних компонентів є основою динаміки розвитку готовності студентів. Такий кумулятивний характер розвитку фахової підготовки на різних її рівнях став підґрунтям для організації поетапної роботи зі студентами.

Основним елементом реалізації нашої моделі формування готовності студентів став експериментальний навчальний курс «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивної технології навчання», який викладався в усіх ВНЗ, що брали участь в експериментальному дослідженні. Крім того, забезпечувалась використання викладачами інтерактивних занять з різних дисциплін, зокрема лекційних (проблемна, проблемно-дослідна, проблемно-моделююча, лекція-дебати, лекція з коментуваннями, проєктивна лекція, лекція-дискусія, інтеграційна лекція, полемічна лекція, лекція-мозаїка), практичних (гра-симуляція, вирішення педагогічних ситуацій, створення тимчасових творчих груп, мікрОВикладання, навчальна конференція, т.д.), проведення спеціальних тренінгів, орієнтація педагогічної практики студентів на застосування ними інтерактивної технології навчання на їх заняттях.

За проміжними результатами експерименту оцінювалась його ефективність, робилась необхідна корекція, узагальнювався експериментальний матеріал, проводився порівняльний аналіз експериментальних і контрольних груп, формулювалися висновки.

Узагальнюючи зазначимо основні характеристики процесу реалізації авторської моделі формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології, які склали основу експериментальної методики:

а) в системі управління:

- підбір викладачем професійно значущого матеріалу, який відбиває основні елементи інтерактивного підходу до предмету викладання, до психолого-педагогічної, методичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи;

- розробка завдань інтерактивного характеру, що сприяє формуванню умінь майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології, що дозволяють сформулювати педагога, здатного до інтерактивного викладання на етапі фахової підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі;

- надання студентові можливості виявлення ініціативи в управлінні власною навчально-інтерактивною діяльністю (вибору інтерактивних методів навчання при розробці фрагментів уроку або планів конспектів уроків з різних предметів початкової школи, вибору теми курсового, дипломного, магістерського дослідження на всіх етапах фахової підготовки); забезпечення поступового переходу від наставництва з боку викладача до самоуправління фаховою діяльністю студентом;

б) в системі організації:

- введення інтерактивного компоненту в усі форми організації навчання, в тому числі лекції, семінарські і практичні заняття з теоретичних дисциплін;
- забезпечення тренінгових форм навчання студентів для позитивної мотивації навчання і одержання фахової грамотності;
- використання резерву аудиторних форм (лекцій, семінарів, практичних і лабораторних занять), з метою забезпечення неперервності формування умінь у майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології при навчанні молодших школярів на прикладі курсів ступеневої підготовки «Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивної технології», «Інноваційні технології навчання і виховання тощо»;
- в) в системі функціонування: обов'язкове дозування обсягу відтворюваних знань;
- покрокове формування умінь майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології на кожному етапі багаторівневої системи підготовки;
- цілеспрямована пропедевтична підготовка студентів у напрямку нарощування ними фонду професійно орієнтованих інтерактивних умінь;
- використання комплексу педагогічно спрямованих видів інтерактивної діяльності (виконання творчих завдань на застосування інтерактивної технології з будь-яких предметів початкової школи, організація конкурсів на кращий інтерактивний урок, інтерактивний виховний захід), обговорення актуальності і доцільності застосування інтерактивної технології в різних педагогічних ситуаціях тощо.

На початку формувального етапу експерименту було здійснено бальне оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології. Статистичний аналіз узагальнених результатів у контрольних та експериментальних групах на початку експерименту ми здійснили за допомогою t-критерія Стюдента (Госсета) для однорідних вибірок. Таке саме вимірювання здійснювалось і після формувального експерименту для визначення кінцевого стану сформованості готовності до застосування інтерактивної технології у студентів, які навчалися за традиційної організації цього процесу в контрольних, та за нашою моделлю – в експериментальних групах. Результати застосування експериментальної методики за рівнями сформованості в майбутніх учителів початкової школи готовності застосовувати інтерактивну технологію у початковій школі представлено в табл. 3.

Для повноти статистичного аналізу порівнювались також отримані результати за компонентами готовності до застосування інтерактивної технології у контрольних та експериментальних групах після формувального етапу експерименту (табл.4.).

Найменша різниця відносних частот за таблицею складає 0,09. Вона характеризує відмінності в межах мотиваційно-цільового компонента

Таблиця 3.

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології на початку і після формувального етапу експерименту

Рівні сформованості готовності	Контрольні групи(осіб)		Експеримент. групи (осіб)		Контрольні групи (відн. частка)		Експеримент. групи (відн. частка)		Різниця у відн. частці	
	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після
Високий	17	20	17	43	0,06	0,07	0,06	0,15	0,00	0,08
Середній	82	88	81	115	0,29	0,31	0,28	0,40	0,01	0,09
Низький	184	175	191	129	0,65	0,62	0,66	0,45	0,01	0,17
Всього	283	283	289	287	1,00	1,00	1,00	1,00		

Таблиця 4.

Вимір компонентів готовності до застосування інтерактивної технології в контрольних і експериментальних групах після формувального експерименту

Компоненти готовності до застосування інтерактивної технології	Показники сформованості готовності у контрольних групах (відн. Част.)	Показники сформованості готовності в експер. групах (відн. част.)	Різниця у відн. част.
Мотиваційно-цільовий	0,55	0,64	0,09
Когнітивний	0,37	0,47	0,10
Операційний	0,27	0,37	0,10
Кількість осіб	283	289	

готовності до застосування інтерактивної технології в контрольних і в експериментальних групах після формувального етапу експеримента.

Отримане нормоване відхилення (2,25) більше табличного (1,96), що означає цілеспрямовану спричиненість змін у стані експериментальних груп, порівняно з контрольними. За всіх інших рівних умов у контрольних та в експериментальних групах, під час формувального етапу експерименту на формування рівнів готовності до застосування інтерактивної технології цілеспрямовано впливала лише наша навчальна система.

Отже, формувальний етап педагогічного експерименту, проведений зі студентами-майбутніми учителями, показав дієвість розробленої нами системи підготовки студентів до впровадження інтерактивної технології.

Результати експериментальної роботи засвідчили її ефективність, що дозволяє стверджувати, мету і завдання дослідження можна вважати виконаними.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології дозволяє сформулювати деякі висновки і узагальнення.

1. Швидкий перехід суспільства від постіндустріального до інформаційного етапу його розвитку призвів до змін у педагогічній діяльності, перетворюючи та розширюючи професійні можливості педагога. Одним із пріоритетних напрямів діяльності вчителя стає створення комфортних умов у навчанні і вихованні школярів, бажання і прагнення утверджувати комунікативний, демократичний спосіб спілкування з учнями, задоволення їхніх пізнавальних потреб, запобігання та подолання негативних явищ у суб'єкт-суб'єктних стосунках класного колективу, сім'ї і школі. Великого значення набуває здатність педагога допомогти дитині усвідомити свої здібності, особистісні якості і, перш за все, якості, які необхідні для її життєвої і професійної самореалізації. Тому особлива увага приділяється підготовці такого вчителя-професіонала, який був би спроможний здійснювати професійну діяльність і самоосвіту протягом життя у відповідності до вимог сьогодення і в умовах стрімкого розвитку суспільства, що швидко змінюється.

Сучасні дослідження проблеми підготовки вчителя орієнтовані на підвищення рівня його професійної компетентності, наближення навчального процесу ВНЗ до творчої діяльності, формування якостей особистості, які б забезпечували студентам успішну реалізацію у професії вчителя.

Зарубіжний досвід професійної підготовки вчителів показує, що основні напрями її розвитку пов'язані із пошуками варіативних систем і моделей навчання, інноваційних технологій та методик професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті сучасних стандартів вищої педагогічної освіти. Аналіз сучасних концепцій підготовки спеціалістів у вищій школі свідчить, що освітні системи переважної більшості країн перейшли або переходять до таких технологій навчання, які передбачають гуманізацію та гуманітаризацію освіти, її особистісну орієнтацію, суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і тими, хто навчається, як засобу успішної реалізації нових завдань виховання особистості, здатної реалізувати себе в інформаційному суспільстві. Як важливі завдання у підготовці вчителя в останні роки виступають розвиток особистості через спілкування у процесі навчання, підвищення професійної компетентності студента, зростання його мотивації щодо педагогічної праці, здатність до незалежного і критичного мислення, практичному застосуванню одержаних знань і досвіду навчально-дослідницької діяльності, рольового та імітаційного моделювання, творчого пошуку.

Сучасне оновлення навчального процесу в вищих педагогічних навчальних закладах України пов'язано із висунуванням нових вимог до

результатів підготовки сучасного вчителя, у якого, на думку вчених, крім комунікативних, організаційних, інтелектуальних, фізичних, моральних здібностей, слід розвивати креативність, індивідуальність стилю діяльності; почуття власної гідності, такту, професійну компетентність, педагогічний оптимізм, авторитетність та ін. Тому виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей педагогічної освіти, перестановки акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності. Нові методи і технологія як ситуаційне моделювання, імітаційні ігри, навчальні проекти у процесі оволодіння майбутніми вчителями професійними психологічними та педагогічними знаннями, професійними вміннями, професійними психологічними позиціями та установками, виявленням особистісних особливостей забезпечують оволодіння професійними знаннями та вміннями на якісно новому рівні. Отже сучасна школа потребує інноваційного вчителя, що здатен опанувати та застосувати інноваційні методи, форми та технології навчання.

Однією із сучасних педагогічних технологій, що останнім часом широко запроваджується у навчальний процес, зокрема у початковій школі є інтерактивна технологія. Інтерактивні методи навчання виникли в зарубіжній школі у 80-ті роки XX ст. і у 90-ті з'явилися на пострадянському просторі. Інтерактивне навчання виступає як особлива модель педагогічної взаємодії, у процесі якої відбувається колективне, групове, навчання учнів у діяльності та співпраці. Головними у процесі навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання. Учитель виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасилітатор дискусії та спілкування.

Під технологією інтерактивного навчання розуміємо таку організацію навчального процесу, за якої кожен учень бере участь у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії та спілкуванні всіх його учасників процесі навчального пізнання. Інтерактивна технологія навчання як система містить такі головні компоненти:

- чітко сплановані цілі навчання - ясний якісний та кількісний очікуваний результат процесу у вигляді навчальних досягнень учнів – передбачуваного рівня засвоєння навчального змісту;
- спеціально відібраний та структурований зміст навчання;
- інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організовано навчання і стимулюється активна діяльність учнів;
- адекватні цілям, формам і методам засоби навчання;
- розумові і навчальні дії та процедури, за допомогою яких учні можуть досягти запланованих результатів, представлені у вигляді системи пізнавальних завдань;
- організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання.

Сукупність цих ознак і умов дозволяє говорити про принципову інноваційність педагогічної технології інтерактивного навчання у порівнянні з традиційними варіантами його організації. Тому широке його застосування у сучасній школі передбачає серйозну увагу до цього явища з боку системи працівників педагогічних ВНЗ, оскільки тільки послідовна цілеспрямована робота з навчання майбутніх вчителів дійсно допоможе їм опанувати цією педагогічною технологією.

Теорія підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології є достатньо цілісною і відносно самостійною педагогічною теорією вищої педагогічної школи, яка охоплює та забезпечує функціонування педагогічного процесу підготовки студентів до діяльності з навчання і виховання учнів початкової школи. Методологією цієї теорії є взаємодія і взаємозв'язок таких наукових підходів до вивчення як системно-структурний, функціональний, полісуб'єктний, аксіологічний та культурологічний. Їх послідовне застосування дозволяє визначити структурні елементи теорії досліджуваного феномена: об'єкт, предмет, мета, завдання, функції й ознаки, головні концептуальні ідеї, категорії, терміни, методи пізнання. Формулювання основних теоретико-методологічних положень дає можливість виявити основні педагогічні закономірності й принципи, що врегульовують внутрішній зміст, напрями й зовнішні прояви процесу підготовки, обґрунтувати механізми його функціонування й управління, а також прогнозувати тенденції його подальшого розвитку.

До цього процесу, як до будь-якого педагогічного феномена можуть бути застосовані методи теоретичного дослідження: моделювання, функціональний та системно-структурний аналіз, що дає можливість обґрунтувати певну цілісність цього педагогічного процесу (в межах загального педагогічного процесу ВНЗ) і визначити зміст і обсяг його компонентів, які входять у педагогічну підготовку студентів, а також особливості реалізації кожного з них саме у цій педагогічній системі. У своїй сукупності ці компоненти складають якісно новий педагогічний феномен, який може розглядатися як закономірно обумовлений, внутрішньо цілісний, такий, що поступово розвивається, суперечливий та керований педагогічний процес підготовки студентів до інноваційної педагогічної діяльності. Отже, під підготовкою майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології розуміємо системний специфічний педагогічний процес усередині загального педагогічного процесу вищого педагогічного навчального закладу, змістом якого є поєднання навчання, виховання, розвитку студентів, їх психологічної підготовки до педагогічної діяльності і педагогічного самовдосконалення, а результатом – опанування ними змістом цієї підготовки тобто їхня готовність до вчительської праці у початковій ланці школи.

3. Окремим важливим напрямом підготовки сучасного вчителя стає його інноваційна підготовка, оскільки жоден, навіть найталановитіший учитель, не встигає за розвитком науково-технічного прогресу. Для досягнення цієї мети майбутньому вчителю необхідно знати сутність інноваційних педагогічних технологій перед усе, можливість і доцільність

застосування кожної з них у навчальному процесі початкової школи, специфіку їх застосування в залежності від вікових і особистісних особливостей учнів.

Інноваційність вчителя складає невід'ємну частину його професійної компетентності, як основного результату діяльності освітнього закладу. Адже за компетентнісним підходом випускник педагогічного ВНЗ має не тільки володіти системою знань, умінь і навичок, а й набором компетенцій у пізнавальній, психологічній, інтелектуальній, інформаційній, економічній, правовій та інших сферах. Необхідним для випускника також вважається формування у нього у певному обсязі особистісних якостей, які відповідають сфері професійних інтересів.

Одним із аспектів підготовки інноваційного вчителя є й підготовка його до запровадження окремих педагогічних технологій, зокрема інтерактивної, що обумовлено особливостями педагогічної діяльності вчителя, який працює в інтерактивній парадигмі. При здійсненні інтерактивного навчання основні компоненти педагогічної діяльності вчителя мають бути обумовлені організацією ефективної взаємодії учнів, спрямованої на досягнення високих результатів його вихованцями.

До вчителя, який застосовуватиме у своїй практиці інтерактивну технологію висуваються особливі вимоги, яким він повинен відповідати у процесі своєї професійної діяльності. Серед них можна виокремити інформативні, проєктивно-конструктивні, комунікативні та дидактично-організаційні вимоги. Сукупність названих вимог має реалізовуватись у готовності вчителя до професійної діяльності.

Готовність студентів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі може розглядатись як результат підготовки до даного виду діяльності і як складова частина їх професійної підготовки до педагогічної діяльності у цілому, як цілісне особистісне утворення, що передбачає наявність у студентів сукупності певних якостей особистості майбутнього вчителя, знань, умінь, навичок, що забезпечують успішну реалізацію інноваційної навчальної діяльності, зокрема педагогічних знань, умінь, навичок, потреби та інтересу до ефективного застосування інтеракції, відповідальності за її результати та впевненості у собі.

Готовність студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі як складова загальної готовності до професійно-педагогічної діяльності містить три основні компоненти: мотиваційно-ціннісний (ставлення і особистісні цілі), когнітивний (знання), операційний (уміння й навички). Кожний із компонентів, які складають зміст процесу підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі, може розглядатись як критерій результативності заходів педагогічного впливу і використовуватися для оцінки готовності особистості в цілому. Серед цих критеріїв визначено: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-змістовий, операційно-комунікативний. Для кожного з критеріїв є визначною сукупність показників, що дозволяють ідентифікувати готовність студентів з високим, середнім, низьким і нульовим рівнями.

4. Сучасний стан практичної підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології у початковій школі у ВНЗ є недостатнім, що проявляється у невідповідності змісту і методів процесу підготовки в реальним потребам інноваційної діяльності педагогів у загальноосвітніх школах, зокрема запровадженню інтерактивного навчання. Не приділяється належна увага формуванню у студентів особистісних якостей вчителя і вихователя; вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу носить пасивно-споглядальний, а не активно-діяльнісний характер, їх зміст недостатньо інноваційно орієнтований; недостатньо використовуються у навчально-виховному процесі методи, які активізують пізнавальну діяльність студентів і спрямовані на опанування ними уміннями і навичками інноваційно та інтерактивної педагогічної діяльності; викладачі ВНЗ часто не володіють необхідними для здійснення такої підготовки знаннями, уміннями і навичками.

Сучасна підготовка майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології у початковій школі у ВНЗ є складним і суперечливим процесом, що характеризується низкою як зовнішніх, так і внутрішніх протиріч і складностями соціально-педагогічного, особистісно-психологічного, навчально-дидактичного характеру.

5. Застосування методу моделювання дозволила відтворити компоненти, характеристики, виділити та відобразити різні аспекти підготовки майбутніх вчителів до інтерактивного викладання як певну систему. Створена модель сприяла виявленню взаємозв'язків всередині об'єкта моделювання, відображенню їх у графічному вигляді, зосередженню уваги на вирішенні основних питань, логічному прогнозуванні ходу роботи. Рационально побудована модель підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології дала можливість уявити даний педагогічний процес як систему навчальних, виховних та соціально-педагогічних впливів і заходів, що складають орієнтовний, виконавчий і контрольний компоненти цієї системи.

6. Підготовка майбутніх вчителів до організації інтерактивного навчання школярів будується за певними дидактичними принципами, в яких відображаються специфічні педагогічні закономірності зазначеного процесу підготовки. Серед них такі принципи педагогізації підготовки студентів; формування творчої особистості майбутнього педагога; розвитку умінь і навичок організації навчання; організації самоосвіти студентів.

Основними умовами ефективності процесу підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології є:

- створення під час навчання спеціального емоційно-позитивного середовища навколо питань зростання інноваційного потенціалу майбутніх вчителів, зокрема їх оволодіння інтерактивною технологією;
- переорієнтація навчального змісту психолого-педагогічних дисциплін ВНЗ на підготовку майбутніх вчителів до застосування технології інтерактивного навчання;

- побудова навчального процесу ВНЗ з різних, насамперед психолого-педагогічних дисциплін, з обов'язковим включенням інтерактивної технології навчання та навчального тренінгу як окремої форми проведення занять;
- створення у ВНЗ атмосфери співробітництва як під час занять, так і у спільній позанавчальній діяльності студентів і викладачів;
- забезпечення спеціальної підготовки викладачів до проведення інтерактивних занять з дисциплін психолого-педагогічного циклу та керівництва педагогічною практикою студентів.

Педагогічна система підготовки студентів до застосування інтерактивної технології включає п'ять етапів, які відповідають курсам навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. Вона передбачає формування готовності студента до застосування інтерактивної технології за допомогою вирішення різних педагогічних завдань. Технологічність системи досягається за рахунок дотримання вимог безперервності, послідовності, поступового переходу від простого до складного, своєчасного діагностування, прогнозування, контролю, корекції й оцінки процесу опанування студентами знаннями, уміннями і навичками, необхідними для застосування інтеракції.

7. Експериментальна робота з перевірки ефективності змодельованої системи підготовки студентів до застосування інтерактивної технології в цілому засвідчила позитивні результати. Унаслідок проведеного формуючого експерименту відбулися статистично значущі зміни у рівнях готовності майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології в експериментальних групах: суттєво збільшився відсоток студентів з високим (з 10,1 % до 22,2 %) і середнім (з 47,5 % до 71,2 %) рівнями, і, відповідно, різко зменшилась кількість студентів з низьким рівнем (з 42,4 % до 6,6 %). Результати теоретичного та експериментального дослідження дозволили сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення підготовки майбутніх вчителів до застосування інтерактивної технології.

8. Подальша розробка теорії і практики підготовки майбутніх вчителів до застосування інноваційних технологій могла б здійснюватися за такими напрямками: підготовка до застосування інтерактивної та інших інноваційних технологій майбутніх вчителів різних предметів; інтерактивне викладання предметів у початковій школі; інформаційно-педагогічне та комп'ютерне забезпечення підготовки майбутніх вчителів до інноваційної діяльності; оптимізація теорії і практики підготовки викладачів вищого педагогічного навчального закладу до застосування інтерактивної та інших педагогічних технологій.

**Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях
автора:**

Монографії

1. Комар О.А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика: Монографія. / О.А.Комар – Умань: РВЦ «Софія», 2010. – 326с.

Навчальні посібники та методичні рекомендації

2. Комар О.А., Пометун О.І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ /Посібник./ О.А.Комар, О.І.Пометун - Умань: РВЦ "Софія". – 2007. – 65с. *(написано практичний розділ)*

3. Комар О.А. Теорія і практика застосування інтерактивної технології на уроках математики : Навчально-методичний посібник./ О.А.Комар - Умань, ПП Жовтий, 2009. – 76с.

4. Комар О.А. Уроки в початковій школі із застосуванням інтерактивної технології навчання. Навчальна програма та методичні рекомендації./ О.А.Комар **Умань, 2007. – 68с.**

5. Інтерактивні технології навчання в початковій школі. Навчальний посібник / Біда О.А., Кравчук О.В., Коберник Г.І., Комар О.А., Пироженко Л.В., Пометун О.І. та ін. Підготовлено на виконання Указу Президента України щодо формування методичної літератури серії «Бібліотека вчителя» – Умань: РВЦ «Софія» – 2007. -212с. *(написані 1.2.–С.12-26; 3.1.-3.2.–С. 73-96; 3.4.-3.5.–С. 129-162.)*

Статті у фахових виданнях

6. Комар О.А. Розв'язання методичних задач при підготовці творчого вчителя сільської початкової школи // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К.: Наук. світ, 2002.- Випуск 1.–Ред. кол.: Н.С. Побірченко (гол. ред.) та інші). – С.91-95.

7. Комар О.А. Застосування інтерактивних технологій при підготовці майбутніх вчителів. // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К.: Наук. світ, 2003.- Випуск 5.(Ред. кол.: Н.С. Побірченко (гол. ред.) та інші). – С. 107–111.

8. Комар О.А. Застосування інтерактивних технологій на уроках математики// Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.Вип.9. – Київ „Науковий світ”. – 2004. – С. 91-98.

9. Комар О.А. Інтерактивні технології – технології співпраці// Початкова школа. - № 9., 2004. – С. 5-7.

10. Комар О.А. Від ідей до технологій активного навчання: антологія педагогічної думки// Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К.: Міленіум, 2005.- Випуск 14. – С. 121 – 131.

11. Комар О.А. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу// Збірник наукових праць УДПУ імені Павла Тичини. Частина II. – К.: Міленіум, 2005. – С.159-166.
12. Комар О.А. Інтерактивні технології у підготовці вчителя початкових класів// Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць /Ред. Кол. О.Г.Мороз, Н.В.Гузій (відповідальні редактори.) та інші. – Вип. 3 (13). – К.: НПУ, 2005. – С.155-158.
13. Комар О.А. Проблеми підготовки вчителя початкової школи: людина – головна цінність навчання і виховання// Вісник Черкаського університету./Педагогічні науки. – Випуск 84. – Черкаси, 2006. – С.44-49.
14. Комар О.А. Навчання школярів за інтерактивними методами// Рідна школа. - №5. – 2006. – С.57-60.
15. Комар О.А. Викладання за інтерактивними технологіями // Рідна школа. - №10. – 2006. – С.48-51.
16. Світові інноваційні підходи до підготовки вчителів // Збірник наукових праць Бердянського педагогічного університету(Педагогічні науки). - №4. – Бердянськ: БДПУ, 2006. – С. 97-104.
17. Комар О.А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології в дії // Вища освіта України: №2(16), 2006 (додаток). – С.119-125
18. Комар О.А. Навчання і виховання через спілкування // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Частина II / Гол.ред.: Мартинюк М.Т. – К.: Міленіум, 2006. – С.131-138.
19. Комар О.А. Робота Науково-методичного центру інноваційних освітніх технологій // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Випуск 19 / Ред.кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань УДПУ імені Павла Тичини, 2007. – С.45-54.
20. Комар О.А. Оцінювання навчальної діяльності студентів у процесі проведення інтерактивного навчання // Вища освіта України, №2 (Додаток 1). – Том 3., 2007. – С.188-192.
21. Комар О.А. Модернізація професійної освіти: інтерактивний підхід // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Ред.кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: РВЦ “Софія”, 2007. Випуск 22. – С.34-40.
22. Комар О.А. Інтерактивне навчання: дидактико-методичний аспект // Збірник наукових праць.Наукові записки. Випуск 74. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2007. – С.126-136.
23. Комар О.А. Організація роботи на уроках математики за інтерактивними технологіями // Початкова школа. - № 12., 2007. – С. 26-29.
24. Комар О.А. Засвоюємо інтерактивні технології навчання // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. /

Ред.кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: РВЦ “Софія”, 2008. Випуск 26. – С.76-84.

25. Комар О.А. Навчання викладацьких кадрів // Вісник Черкаського університету./Педагогічні нуки. – Випуск 119. – Черкаси, 2008. – С.35-43.

26. Комар О.А. Застосування активних методів навчання при підготовці майбутніх вчителів // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова.-Серія 17. Комар О.А. Теорія і практика навчання і виховання – Вип.8. Збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. // С.48-52.

27. Комар О.А. Планування і методичні розробки уроків математики за інтерактивними технологіями // Початкова школа №7, 2009. – С.13-18.

28. Комар О.А. Планування і методичні розробки уроків математики за інтерактивними технологіями // Початкова школа. - № 9., 2009. – С. 16-20.

29. Комар О.А. Підготовка вчительських кадрів у системі вищої освіти // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова.-Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання – Вип.10. Збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – С.32-37.

30. Комар О.А. Модель готовності студентів до застосування інтерактивної технології у початковій школі // Збірник наукових праць. Вип..1.1.LI/ за заг. Редакцією проф.. В.І.Сліпченка – Слов'янськ:: СДПУ, 2010. – С.14-23.

31. Комар О.А. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи // Початкова школа. - № 7., 2010. – С. 47-49.

32. Комар О.А. Підготовка вчителів початкової школи до інноваційної діяльності // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Ред.кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. Випуск 32. – С.15-21.

33. Комар О.А. Результати експериментальної роботи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Ред.кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. Випуск 33. – С.69-79.

34. Комар О.А. Авторська система підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтерактивної технології у професійній діяльності // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету Серія: Педагогіка. – 2009. - №5. – С.74-80.

35. Комар О.А. Виховання гуманістичних професійних якостей майбутнього вчителя початкової школи у процесі інтерактивного навчання // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Ред.кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. Випуск 35. – С.210-217.

36. Комар О.А. Система взаємодії підрозділів педагогічного ВНЗ у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до застосування

інтерактивної технології // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки. – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси, 2010. №191. Частина II. – С.58-62.

Наукові статті в зарубіжних виданнях

37. Комар О.А. Готовность студентов к применению интерактивной технологии в начальной школе // *Obraz szkoły i nauczyciela: Egzemplifikacje teoretyczne i empiryczne.* – Krakow. – «Impuls», 2010. – С.253-261.

Тези доповідей, матеріали конференцій

38. Комар О.А. Групова робота в початкових класах // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сільська початкова школа: проблеми, пошуки, перспективи». Умань-Київ, 2000. – С.29-30.

39. Комар О.А. Застосування активних технологій у ВУЗі // Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти. Матеріали міжнародної наукової конференції. – Київ – 2004. – С. 212-213.

40. Комар О.А. Інтерактивні технології у підготовці вчителів початкових класів // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя-вихователя-викладача: Матер.Всеукр.наук.-практ. Конф. (Київ 29 березня – 1 квітня 2005 р.).- К., НПУ, 2005. – С.108 – 109.

41. Комар О.А. Інтерактивні технології в системі підготовки майбутнього вчителя // Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції “Науковий потенціал світу’2004”. Том 39. Проблеми підготовки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С.16-17.

42. Комар О.А. Інтерактивна і традиційна моделі навчання: порівняння // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта 2005”. Том 40. Сучасні методи викладання. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С.13-16.

43. Комар О.А. Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації // Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації: Матеріали Всеукраїнської наук.-метод. конф.: м. Умань, 17-18 листопада 2005. – С.105-106.

44. Комар О.А. Технологічний підхід до підготовки майбутніх учителів // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика - 2006”. Том 8. – Педагогічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С.37-40.

45. Комар О.А. Технології ситуативного моделювання: практична підготовка студентів // Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток наукової творчості майбутніх вчителів природничих дисциплін” Полтава. 24-25 травня 2007р. – С.435-437.

46. Комар О.А. Оцінювання навчальної діяльності студентів у процесі проведення інтерактивного навчання // Міжнародна науково-практична конференція “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології” 14-15 вересня 2007р. Київ-Рівне. – С.188-192.

47. Комар О.А. Модернізація професійної освіти: інтерактивний підхід // Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи: Матеріали міжнародн. наук.-практ. конф.: м.Умань, 4-5 жовтня 2007 року/ Ред. кол.: Н.С.Побірченко (гол. ред.) та інші. – Умань: РВЦ “Софія”, 2007. – С.141-142.

48. Комар О.А. Технологія, направлена в майбутнє, або продуктивна підготовка майбутнього вчителя початкових класів // Збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції “Професійна підготовка вчителів початкових класів в умовах входження України в Європейський освітній простір”. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – С.43-52.

49. Комар О.А. Інноваційна політика лабораторії «Проблеми сільської початкової школи» // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ% матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Умань: ПП Жовтий, 2009. – С.40-44.

50. Комар О.А. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивного навчання // Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 6-7 травня 2010. – Херсон, 2010. – С.134-136.

51. Комар О.А. Вимоги до сучасного вчителя // Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 7-8 жовтня 2010. – Умань, 2010. – С.88-92.

АНОТАЦІЯ

Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2011.

У дисертації здійснено дослідження теоретичних засад системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології. Визначено суть поняття «інтерактивна технологія». Розроблено систему професійної підготовки майбутніх фахівців до застосування інтерактивної технології у початковій школі. Обґрунтовано та змістовно охарактеризовано основні конструкти теоретико-методичної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології.

Висвітлено теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців початкової школи до застосування інтерактивної технології, змодельовано поетапний процес експериментального навчання студентів застосовувати інтерактивну технологію у виробничих умовах.

Результатом модернізації дидактико-методичної системи навчання є готовність майбутніх учителів до ефективного планування, проектування та впровадження інтерактивної технології у навчальний процес початкової

школи, що характеризується здатністю особистості майбутнього фахівця самостійно організовувати навчальний процес у початковій школі за інтерактивним принципом.

Ключові слова: особистісно орієнтована професійна підготовка вчителя, педагогічні технології, інтерактивне навчання, інтерактивна технологія, інтерактивні вправи.

АННОТАЦИЯ

КОМАР О.А. Теоретические и методические основы подготовки будущих учителей начальной школы к применению интерактивной технологии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань, 2011.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и дидактико-методических основ системы профессиональной подготовки будущих учителей к применению интерактивной технологии в начальной школе на основе реализации идей личностно ориентированной парадигмы образования, а так же с учетом актуальности проблемы инновационной технологизации начальной школы.

Разработана система подготовки будущих учителей к внедрению интерактивной технологии в начальной школе в условиях подготовки бакалавров, специалистов и магистров в соответствии с требованиями соответствующего Отраслевого стандарта.

Научно обоснован феномен «интерактивное обучение», «интерактивные методы», «интерактивная технология». Интерактивное обучение реализуется на практике как особенная педагогическая технология, для которой характерны все признаки этого понятия и которая есть совокупностью способов (методов, приемов, операций) педагогического взаимодействия, последовательная реализация которых создает условия для развития участников педагогического процесса и предполагает определенный его результат. Под интерактивной технологией обучения подразумеваем такую организацию учебного процесса, при которой каждый участник принимает активное участие в коллективном, взаимодополняющем, основанном на взаимодействии и общении всех его участников, процессе учебного познания.

Содержательно охарактеризована интегрированность психологической, дидактико-методической и специальной подготовки будущих учителей начальной школы, которая в исследовании рассматривается как качественно новая составляющая успешного функционирования дидактико-методической системы обучения в ВУЗе.

К учителю, который будет применять в своей практике интерактивную технологию ставятся особенные требования, которым он должен соответствовать в процессе своей профессиональной деятельности. Среди

них можно выделить: *информационные, проективно-конструктивные, коммуникативные и дидактико-организационные требования.*

Готовность студентов к применению интерактивной технологии в начальной школе как составная общей готовности к профессионально-педагогической деятельности состоит из трех основных компонентов: мотивационно-ценностный (отношение и личностные цели), когнитивный (знания) и операционный (знания и умения). Каждый из перечисленных компонентов готовности содержит общие для профессионально-педагогической готовности элементы, однако нас интересуют и исследуются специфические элементы, характерные для будущей организации студентом учебно-познавательной деятельности младших школьников на основе интерактивности.

Применение метода моделирования в нашем исследовании дало возможность отобразить компоненты, характеристики, выделить и осуществить определенные стороны системы подготовки будущих учителей к интерактивному преподаванию. Созданная модель позволила определить взаимосвязи внутри объекта моделирования, отобразить их в графическом виде, сосредоточить внимание на решении основных вопросов, логически спрогнозировать ход работы.

Построение системы подготовки студентов к применению интерактивной технологии потребовало определения нескольких последовательных этапов ее реализации (ориентировочный, пробно-диагностический, основной, закрепление, заключительный), каждый из которых отличался своей целью и содержанием.

Оценивание эффективности системы подготовки будущих учителей к применению интерактивной технологии в начальной школе происходило во время проведения непрерывного мониторинга, который осуществлялся на всех этапах экспериментального обучения. Качественные и количественные данные, полученные в процессе экспериментального обучения, свидетельствуют о том, что результаты обучения выше в экспериментальных группах, где интенсивно проводилось обучение студентов интерактивности.

Ключевые слова: личностно ориентированная профессиональная подготовка учителя, педагогические технологии, интерактивное обучение, интерактивная технология, интерактивные упражнения.

SUMMARY

Komar O.A. Theoretical and Methodical Principles of Future Primary School Teachers Training for the Use of Interactive Technology. – Manuscript.

Thesis for the acquisition of a Doctoral Degree in Pedagogics, specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Vocational Training. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. – Uman, 2011.

The thesis presents the research of theoretical principles of future primary school teachers training for the use of interactive technology. The point of the

concept “interactive technology” is defined and the system of vocational training of future specialists for the use of interactive technology in primary school is developed. Main constructs of theoretical and methodical vocational training of future primary school teachers for the use of interactive technology are proved and described.

Theoretical and methodological principles of future primary school teachers training for the use of interactive technology are ascertained and step-by-step process of experimental training of students for the use of interactive technology in schools is modeled.

The result of modernization of didactic and methodical system of teaching is actual preparedness of future teachers for effective planning, projecting and applying of interactive technology in primary school process of education that is characterized by personal ability of a future specialist to organize the process of education in primary school by means of interactive principles.

Key words: personal oriented vocational training of a teacher; pedagogical technologies; interactive teaching; interactive technology; interactive exercises.